

การจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยว

บ้านชะจอม อ. โขงเจียม จ. อุบลราชธานี*

ประโยชน์ สังกสิน**

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะจอม อ. โขงเจียม จ. อุบลราชธานี” ได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาจุดกำเนิด ความเป็นมา กระบวนการและขั้นตอนของการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชะจอม (2) เพื่อศึกษาบทบาทของภาคีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชะจอม และ (3) เพื่อศึกษาผลของการจัดการท่องเที่ยวต่อชุมชนของหมู่บ้านชะจอม ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสังเกต (Observation) จากวัตถุประสงค์ประการแรก ผลการศึกษาพบว่า จุดกำเนิดและความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชะจอม มาจากความต้องการของชาวบ้านในการที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเอาไว้ และต้องการสร้างรายได้เสริม โดยในกระบวนการของการจัดการท่องเที่ยวประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ (1) การจัดการด้านทรัพยากรท่องเที่ยว (2) การจัดการด้านโครงสร้างการบริหาร (3) การจัดการด้านที่พัก และ (4) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จากวัตถุประสงค์ประการที่สอง ผลการศึกษาพบว่า ภาคีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านชะจอม มีอยู่ 3 ระดับ คือ (1) ภาคีในระดับชุมชน (2) ภาคีในระดับอำเภอ/จังหวัด และ (3) ภาคีในระดับชาติ ซึ่งบทบาทที่สำคัญของภาคีเหล่านี้ก็คือ เป็นที่มาขององค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยว และเป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่สนับสนุนและส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จากวัตถุประสงค์ประการที่สาม ผลการศึกษาพบว่า ผลของการจัดการท่องเที่ยวต่อชุมชนสามารถแบ่งออกได้ 4 ด้าน คือ (1) ด้านเศรษฐกิจ (2) ด้านสังคม (3) ด้านวัฒนธรรม และ (4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ : การจัดการ/ การท่องเที่ยว/ การจัดการการท่องเที่ยว/ การท่องเที่ยวท้องถิ่น

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะจอม อ. โขงเจียม จ. อุบลราชธานี” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม งบประมาณปี พ.ศ. 2557

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Local Tourism Management : A Case Study of Tourism Management in

Ban Sasom, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province *

Prayote Songklin **

Abstract

This research, Local Tourism Management : A Case Study of Tourism Management in Ban Sasom, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province, consists of three purposes of the study. They are : (1) to study the origin, background, processes and procedures of tourism management in Sasom village, (2) to study the roles of the involved parties relating to tourism management in Sasom village, and (3) to study the results of tourism management on the community in Sasom village. Methodology used in this study is qualitative research: documentary research, in-depth interview, and observation. For the first purpose, the study found that the origin and background of village's tourism management come from the demand in preserving community's natural resources and earning extra revenue of people in the village. The process of tourism management consists of four main procedures: (1) tourism resources management, (2) administrative structure management, (3) accommodation management, and (4) tourism activities management. For the second purpose, the study found that there are 3 levels of the involved parties relating to tourism management in the village. They are: (1) parties in the community level, (2) parties in the district and provincial level, and (3) parties in the national level. The key roles of these parties are: (1) provide the knowledge that the village's tourism management base on, and (2) serve as organizations or agencies supporting and promoting tourism management in the village. For the third purpose, the study found that the results of tourism management on the community can be divided into 4 aspects: (1) economic aspect, (2) social aspect, (3) cultural aspect, and (4) natural resources and environment aspect.

Keywords: Management/ Tourism/ Tourism Management/ Local Tourism

* This article is a part of the research, entitled "Local Tourism Management : A Case Study of Tourism Management in Ban Sasom, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province," under the financial support of Collage of Politic and Governance, Mahasarakham University, fiscal year 2014.

** Assistant Professor, Dr., Lecturer at College of Politics and Governance, Mahasarakham University.

บทนำ

แนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรมีการเน้นความสำคัญมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) โดยได้มีการวิเคราะห์กันว่าปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นนั้น มีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องเข้าไปดูแลและให้ความสำคัญกับเรื่องทรัพยากรให้มากขึ้น ซึ่งในการดูแลทรัพยากรธรรมชาตินั้นจำเป็นจะต้องอาศัยวิธีการประสานงานหรือความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน โดยคำว่า “รัฐ” นั้น หมายความว่าองค์กรของรัฐในทุกระดับ ซึ่งได้แก่ จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และองค์กรอื่นๆ ที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ ในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับดังกล่าวภาครัฐได้มีการมอบหมายให้จังหวัด อำเภอ และตำบลเข้าไปมีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้จังหวัดริเริ่มสร้างความตระหนัก ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นในจังหวัดของตนอย่างทั่วถึงทั้งจังหวัด ให้นหน่วยงานต่างๆ ช่วยกันพิจารณากำหนดแนวทางหลักของพื้นที่ พื้นที่อนุรักษ์หรือพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ ซึ่งจังหวัดและอำเภอจะมีบทบาทในการช่วยบริหารจัดการด้วย ตลอดจนริเริ่มหาแนวทางที่ชัดเจนว่าจะบริหารพื้นที่ต่างๆ ของจังหวัดอย่างไร

ในปัจจุบันการบริหารและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นไม่ใช่เรื่องที่รัฐจะเป็นผู้ดำเนินการเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” (มาตรา 46) และ “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครอง...” (มาตรา 56 วรรคแรก) ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้กำหนดแนวทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ตัดสินใจและติดตามประเมินผลในโครงการพัฒนาของรัฐที่จะมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมองค์กรชุมชนและท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชน สำหรับในเรื่องของการท่องเที่ยวตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในส่วนกรอบแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวได้มีการกำหนดเป้าหมายว่า “ให้ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวทุกระดับ ทั้งด้านการวางแผน การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และเกิดความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง” (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2541, น.37-38)

ในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวท้องถิ่นนั้น ประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ จะต้องมีส่วนร่วมกัน กำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีการประเมินความเป็นไปได้รอบด้าน ก่อนที่จะตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการทำงาน โดยต้องมีการเตรียมความพร้อมก่อนเปิดการท่องเที่ยว การประเมินผลหลังเสร็จกิจกรรม เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สรุปทบทวนและพัฒนาองค์ชุมชนโดยมองความเชื่อมโยงของการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม (พจนา สวนศรี, 2554, น.164) ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการเหล่านี้จะต้องตั้งอยู่บนหลักวิชาการที่ถูกต้องและการประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม การดำเนินการจึงจะประสบความสำเร็จได้อย่างแท้จริง แต่เนื่องจากในปัจจุบันองค์ความรู้ทางด้านการจัดการท่องเที่ยวท้องถิ่นยังมีค่อนข้างจำกัด เนื่องจากกฎหมายรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2540) เพิ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่นอย่างจริงจังเมื่อประมาณ 10 กว่าปีมานี้เอง จึงทำให้โครงการส่วนใหญ่อยู่ในขั้นของการริเริ่ม ขั้นของการทดลอง ขั้นของการสะสมองค์ความรู้และอยู่ในขั้นของโครงการนำร่องเท่านั้น สมควรที่จะมีการศึกษาพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านนี้อย่างลึกซึ้ง จริงจังและต่อเนื่อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน เป็นตัวแบบและเป็นแนวทางปฏิบัติในการริเริ่มหรือการปรับปรุงแก้ไขให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนหรือท้องถิ่นของตนต่อไป

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงต้องการที่จะศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่น¹ เพื่อเป็นสร้างองค์ความรู้ทางด้านนี้ขึ้นมาในวงวิชาการ รวมทั้งเป็นการเสนอตัวแบบของกระบวนการและขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยวซึ่งท้องถิ่นหรือชุมชนอื่นๆ ทั่วประเทศ สามารถนำไปประยุกต์ใช้หรือนำไปปรับปรุงแก้ไขการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้ โดยผู้วิจัยได้เลือกศึกษาการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

¹ คำว่า “การท่องเที่ยวท้องถิ่น” (Local Tourism) ในงานวิจัยนี้เป็นคำที่ใช้เรียกประเภทของการท่องเที่ยวเพื่อสื่อความหมายถึงการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้การดำเนินงานและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งในแวดวงของการท่องเที่ยวเราอาจพบคำเรียกชื่ออื่นๆ อีกหลายชื่อที่สื่อความหมายในการทำงานเดียวกัน เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) การท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ (Natural Base Tourism) การท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism) และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) เป็นต้น คำเรียกเหล่านี้จะมีความหมายแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด แต่โดยสาระสำคัญแล้วมีความหมายเหมือนกัน คือหมายถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในท้องถิ่น สำหรับในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะขอใช้คำว่า “การท่องเที่ยวท้องถิ่น” เพื่อสื่อความหมายโดยรวมของคำเรียกเหล่านี้ และถือว่าคำเรียกเหล่านี้สามารถใช้แทนกันได้

เนื่องจากหมู่บ้านดังกล่าวมีการจัดเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ซึ่งได้รับการกล่าวขานมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ และเคยได้รับรางวัลแหล่งท่องเที่ยวประเภทเมืองและชุมชนอันดับ 2 ของประเทศอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาจุดกำเนิด ความเป็นมา กระบวนการและขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชะจอม
2. เพื่อศึกษาบทบาทของภาคีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ชะจอม
3. เพื่อศึกษาผลของการจัดการการท่องเที่ยวต่อชุมชนของหมู่บ้านชะจอม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดของ “การบริหารจัดการทรัพยากรโดยท้องถิ่น” ซึ่งมีการกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) โดยสาระหลักของกรอบแนวคิดนี้ก็คือ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ตัดสินใจและติดตามประเมินผลในโครงการพัฒนาของรัฐที่จะมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมองค์กรชุมชนและท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชน โดยมีเป้าหมายหลักคือการให้ประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทุกระดับ ทั้งด้านการวางแผน การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และเกิดความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งประกอบด้วย (1) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาจากหนังสือ บทความ และเอกสารวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านชะจอม จำนวน 27

คน ประกอบด้วย หัวหน้าโครงการและคณะกรรมการดำเนินงาน จำนวน 5 คน ประชาชนในหมู่บ้าน จำนวน 10 คน นักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน และเจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 2 คน โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง และ (3) การสังเกต (Observation) โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

ผลการวิจัย

1. จุดกำเนิดและความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่าจุดกำเนิดและความเป็นมาของการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชะจอม เกิดจากความต้องการของชาวบ้านในการที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเอาไว้ และความต้องการที่จะสร้างรายได้เสริมให้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน นอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรมซึ่งถือเป็นอาชีพหลัก เมื่อได้รับการส่งเสริมสนับสนุนและได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากภาคีต่างๆ จึงเกิดแนวคิดที่จะจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านขึ้นมา

2. กระบวนการและขั้นตอนของการจัดการท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการของการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านชะจอมนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ขั้นตอน คือ (1) การจัดการด้านทรัพยากรท่องเที่ยว (2) การจัดการด้านโครงสร้างการบริหาร (3) การจัดการด้านที่พัก และ (4) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

3. บทบาทของภาคีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่าภาคีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านชะจอม มีอยู่ 3 ระดับ คือ

(1) **ภาคีในระดับชุมชน** ประกอบด้วย กลุ่มอาชีพในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล อุทยานแห่งชาติ วัดและโรงเรียน ไร่องานของภาคเอกชน และร้านค้าในชุมชน

(2) **ภาคีในระดับอำเภอ/จังหวัด** ประกอบด้วย กลุ่มเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 2 องค์การพัฒนาเอกชน นักวิชาการและนักวิจัย และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

(3) **ภาคีในระดับชาติ** ประกอบด้วย กลุ่มเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สื่อมวลชน สถาบันวิจัย และสถาบันการศึกษา

4. ผลของการจัดการท่องเที่ยวต่อชุมชน

จากการศึกษาพบว่าผลของการจัดการท่องเที่ยวต่อชุมชนในหมู่บ้านชะจอมสามารถแบ่งออกได้ 4 ด้าน คือ

(1) ผลทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจในชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน และก่อให้เกิดการกระจายรายได้

(2) ผลทางด้านสังคม ได้แก่ ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในชุมชน ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน และก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน

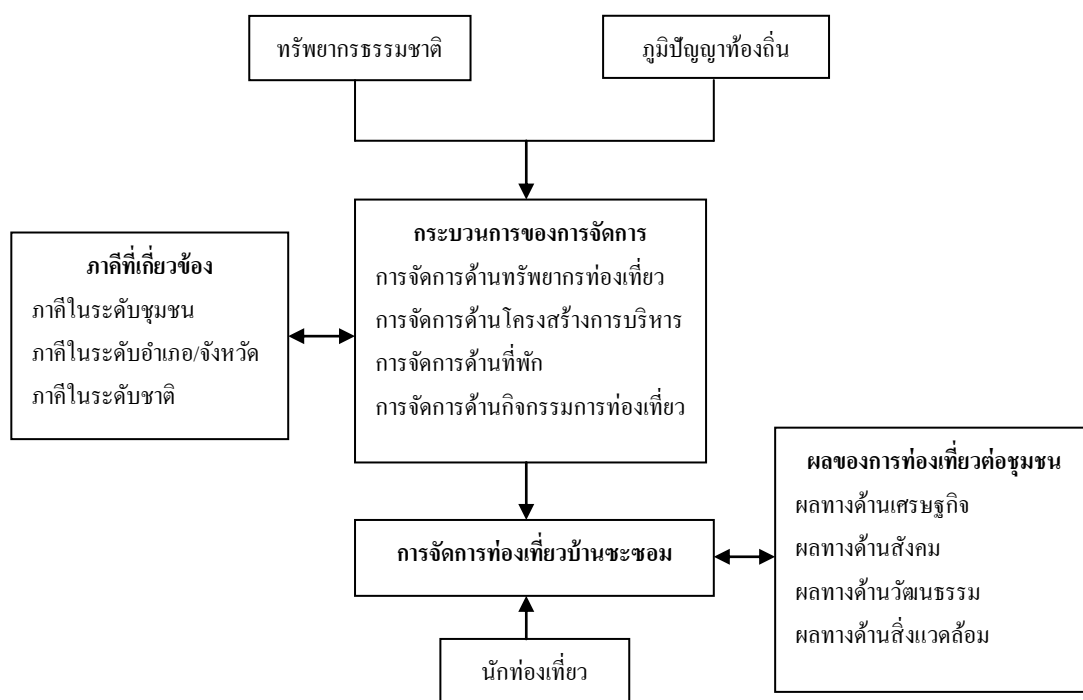
(3) ผลทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน ก่อให้เกิดการฟื้นฟูและสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชน และก่อให้เกิดการผลิตและจำหน่ายผลงานในเชิงศิลปวัฒนธรรม

(4) ผลทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ก่อให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และก่อให้เกิดการศึกษาค้นคว้าหาแนวทางรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์เกี่ยวกับตัวแบบของการจัดการท่องเที่ยว

จากผลการศึกษาสามารถนำมาสร้างเป็นตัวแบบของการจัดการการท่องเที่ยวบ้านชะจอมได้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิแสดงตัวแบบของการจัดการการท่องเที่ยวบ้านชะจอม

2. การวิเคราะห์เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว

การที่หมู่บ้านชะจอมสามารถจัดการท่องเที่ยวขึ้นมาได้นั้น ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ “การมีทรัพยากรการท่องเที่ยว” ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นป่าชุมชนที่มีพื้นที่ประมาณ 6,000 ไร่ ประติมากรรมจากธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนสถานที่ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างขึ้น และภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ถ้าชุมชนไม่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าวย่อมเป็นการยากที่จะจัดการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จได้ เพราะทรัพยากรเหล่านี้เป็นเสมือนตัว “สินค้า” ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อหรือมาขอรับบริการ ดังนั้น ถ้าหมู่บ้านหรือชุมชนแห่งใดแห่งหนึ่งต้องการที่จะจัดให้มีการท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นมา จำเป็นจะต้องมีการสำรวจและพิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่าในชุมชนของตนมีทรัพยากรการท่องเที่ยวอะไรบ้าง และทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านั้น มีคุณค่าหรือมีความสำคัญมากพอที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวได้หรือไม่ ถ้าสำรวจและพิจารณาแล้วพบว่าชุมชนมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าหรือความสำคัญเพียงพอที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวได้ จึงตัดสินใจดำเนินการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป

3. การวิเคราะห์เกี่ยวกับภาคีที่เกี่ยวข้อง

นอกจากชุมชนจะต้องมีทรัพยากรการท่องเที่ยวมีคุณค่าและมีความสำคัญพอที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวแล้ว ในการจัดการการท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีปัจจัยที่สำคัญอีก 2 ประการ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ นั่นก็คือจะต้องมี “องค์ความรู้” และ “การสนับสนุนและส่งเสริม” จากภาคีหรือหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ โดยคำว่า “องค์ความรู้” หมายถึง หลักวิชาการหรือความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวที่ได้มีการศึกษาและเก็บรวบรวมไว้โดยหน่วยงานและสถาบันต่างๆ ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้จะเป็นแนวทางในการดำเนินงานโดยที่ชุมชนไม่ต้องลองผิดลองถูกด้วยตัวเองทั้งหมด แต่สามารถที่จะไปหยิบฉวยเอาความรู้ เทคนิคและวิธีการที่มีผู้เคยศึกษาไว้มาประยุกต์ใช้ รวมทั้งเป็นการป้องกันความผิดพลาดอันอาจจะเกิดขึ้นโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ได้ ส่วนคำว่า “การสนับสนุนและส่งเสริม” หมายถึง ในการจัดการการท่องเที่ยวนั้น นอกจากจะต้องมีองค์ความรู้แล้วยังจะต้องอาศัยการสนับสนุนและส่งเสริมในด้านต่างๆ จากภาคีหรือหน่วยงานอื่นๆ อีกด้วย เช่น การสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่กำหนดโดยหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น ถ้าปราศจากองค์ความรู้และการสนับสนุนส่งเสริมจากภาคีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ แล้ว การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนให้ประสบความสำเร็จย่อมเป็นไปได้โดยยาก สำหรับในกรณีของบ้านชะจอมนั้น มีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่ได้รับจากหน่วยงาน

ภายนอก การดูงานต่างพื้นที่และได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากภาคีต่างๆ เป็นอย่างดี จึงทำให้การจัดการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน

4. การวิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนการจัดการท่องเที่ยว

ถ้าหากชุมชนมี “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” ที่มีคุณค่าและมีความสำคัญเพียงพอที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมได้แล้ว มี “องค์ความรู้” และได้รับการ “สนับสนุนและส่งเสริม” จากภาคส่วนหรือภาคีต่างๆ เป็นอย่างดีแล้ว แต่ไม่มีการบริหารจัดการที่เหมาะสม การท่องเที่ยวก็ไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ ดังนั้น สิ่งที่จะต้องดำเนินการต่อไปก็คือ “การบริหารจัดการ” ซึ่งในขั้นตอนนี้จะต้องมีการดำเนินการอย่างน้อยที่สุดใน 3 ด้าน คือ (1) การบริหารจัดการด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงการฟื้นฟูและการหามาตรการรักษา เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่นั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนและยาวนานที่สุด โดยไม่ถูกทำลายจากกระบวนการของการท่องเที่ยว (2) ต้องมีการจัดโครงสร้างการบริหารงานขึ้นมา ซึ่งหมายถึงการจัดองค์การ การกำหนดตำแหน่งหน้าที่และบุคคลที่จะเข้ามารับผิดชอบงานในด้านต่างๆ และ (3) การกำหนดรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นมา ซึ่งหมายถึงสิ่งนี้นักท่องเที่ยวจะได้พบหรือได้รับบริการเมื่อเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งหมู่บ้านชะจอมก็ได้มีการบริหารจัดการทั้ง 3 ด้าน นี้ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีฐานขององค์ความรู้ที่ถูกต้อง มีการสนับสนุนจากภาคีต่างๆ ที่เหมาะสม และมีคณะกรรมการที่ร่วมกันทำงานอย่างทุ่มเท

5. การวิเคราะห์เกี่ยวกับผลของการท่องเที่ยวต่อชุมชน

เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวและมีนักท่องเที่ยวเข้าท่องเที่ยวในชุมชน สิ่งก็ตามมาก็คือ “ผลของการท่องเที่ยวต่อชุมชน” ซึ่งผลของการท่องเที่ยวในกรณีหมู่บ้านชะจอมสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน คือ (1) ด้านเศรษฐกิจ (2) ด้านสังคม (3) ด้านวัฒนธรรม และ (4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผลของการท่องเที่ยวที่มีสำคัญมากที่สุดน่าจะได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากเป้าหมายหลักของการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชะจอมคือ การมีรายได้เสริมเพิ่มเติมจากอาชีพปกติที่เป็นการเกษตรกรรม ด้านที่มีความสำคัญรองลงมาน่าจะได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากประชาชนที่หมู่บ้านชะจอมเห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าชุมชนจำนวนประมาณ 6,000 ไร่ นั้น ถือเป็นแหล่งที่มาของปัจจัยสี่ หรือเป็นชูปเปอร์มาเก็ตของชุมชน เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวย่อมเป็นการบังคับให้ต้องมีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้โดยอัตโนมัติ ด้านที่มีความสำคัญรองลงมาอีกน่าจะได้แก่ ด้านวัฒนธรรม เนื่องจากประชาชนในหมู่บ้านต้องการที่จะฟื้นฟูและสืบทอดอาชีพวัฒนธรรม จารีตประเพณีให้ ยืนยาวต่อไป ซึ่งการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นทำให้อาชีพ วัฒนธรรมและ

ประเพณีหลายอย่างที่เคยเลือนหายไปได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง และด้านที่มีความสำคัญเป็นอันดับสุดท้ายน่าจะ ได้แก่ ด้านสังคม เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านชะจอมก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในชุมชน ความเข้าอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน และก่อให้เกิดความรักความสามัคคีขึ้นในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ชุมชนควรมีการจัดตั้งห้องสมุดและจัดทำฐานข้อมูลการท่องเที่ยว เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่นักวิจัยและนักวิชาการภายนอกได้เข้ามาศึกษาเก็บข้อมูลในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ นักวิจัย นักวิชาการและผู้สนใจรุ่นหลังสามารถเข้ามาศึกษาค้นคว้าได้โดยสะดวก ซึ่งจะนำไปสู่การ “สังสมองค์ความรู้” และการ “ต่อยอดองค์ความรู้” ทางด้านนี้ให้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ อันจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อชุมชน ต่อแวดวงวิชาการและต่อสังคมในวงกว้าง

2. ชุมชนควรมีการจัดทำเว็บไซต์ของตนเองขึ้นมา เพื่อเป็นช่องทางในเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลงาน กิจกรรม โปรแกรมการท่องเที่ยว การจองบ้านพัก การตอบคำถาม และการพูดคุยสนทนากันระหว่างผู้จัดการท่องเที่ยวและผู้ที่สนใจจะเข้ามาท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งจะทำให้การจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชะจอมเป็นที่รู้จักในวงกว้าง และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มมากขึ้น

3. ชุมชนควรมีการประสานความร่วมมือกับภาคีต่างๆ ให้มากขึ้น ทั้งในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ เพื่อเป็นการพัฒนาองค์ความรู้และการได้มาซึ่งการช่วยเหลือสนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียง เนื่องจากสถาบันเหล่านี้เป็นที่รวมขององค์ความรู้ นักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา ที่สามารถจะเข้ามาศึกษาวิจัย ให้ความรู้ หรือแม้แต่การสนับสนุนเครื่องมือ อุปกรณ์ วิทยากร การฝึกอบรม ฯลฯ ให้แก่ชุมชนได้ และที่จริงแล้วสถาบันการศึกษาเหล่านี้ก็พร้อมอยู่แล้วที่จะให้การสนับสนุน เนื่องจากบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของสถาบันการศึกษาในส่วนภูมิภาคก็คือ การให้บริการวิชาการและช่วยเหลือพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ

4. ชุมชนควรมีการเตรียมตัวเพื่อรองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) เมื่อมีการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จะเป็นการเปิดตลาดการท่องเที่ยวไปสู่สากล นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาจะมีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรมมากขึ้น คำถามที่ชุมชนอาจจะต้องคิดและพยายามหาคำตอบก็คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวจากประเทศต่างๆ ควรจะเป็นอย่างไร จะฝึกอบรมมัคคุเทศก์เพื่อให้ข้อมูลต่อชาวต่างชาติอย่างไร จะมีการฝึกฝน

อบรมภาษาต่างชาติให้แก่คนในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติอย่างไร หรือแม้แต่จะต้องมีการจัดทำเอกสารโฆษณาประชาสัมพันธ์เป็นภาษาต่างประเทศอย่างไร เป็นต้น ถึงแม้การเตรียมการเหล่านี้จะเป็นเรื่องที่ยุ้งยากและต้องใช้ความพยายามอย่างมาก แต่ก็เป็นเรื่องที่คุ้มค่าในการที่จะลงทุน เนื่องจากการท่องเที่ยวในอนาคตจะเป็นการท่องเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์และการเปิดประเทศสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

บรรณานุกรม

- กนิษฐา อู่ถาวร. (2548). โครงการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงที่ ส.ล. 8 (หนองแม่นา) : ประสพการณ์การวิจัยจากพื้นที่ เล่มที่ 23. เพชรบูรณ์ : ม.ป.พ.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2553) (ร่าง) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กาญจนา ทองทั่ว. (2546). โครงการรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี: ประสพการณ์การวิจัยจากพื้นที่ เล่มที่ 3. อุบลราชธานี : ม.ป.พ.
- กุลดา เพ็ชรอรุณ. (2554). การท่องเที่ยวเชิงเทศกาล. รายงานการวิจัยภายใต้ชุดโครงการท่องเที่ยวไทย:จากนโยบายสู่รากหญ้า. เชียงใหม่:สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจษฎ์ โทณะวณิก และบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์. (2554). กฎหมายและประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 5. นนทบุรี :สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เทิดชาย ชำนาญรุ่ง. (2554). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: บนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- นุชบา สิทธิการ. (2548). โครงการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ : ประสพการณ์การวิจัยจากพื้นที่ เล่มที่ 24.เชียงใหม่ : ม.ป.พ.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2549). การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: บ. เพรสแอนด์ดีไซน์ จำกัด.

- ประเวศ หอมชื่น. (2551). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชะจอม หมู่ 7 ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. ภาคนิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา เศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- พจนา สวนศรี. (2554). “บทบาทของประชาชนในท้องถิ่นต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 5. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- _____. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: จัดพิมพ์โดยโครงการท่องเที่ยว เพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. (2541). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.). รายงานเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- มิ่งสรรพ ขาวสอาด. (2554). การท่องเที่ยวไทย: จากนโยบายสู่รากหญ้า. กรุงเทพฯ: ลีออคอินดีไซน์เวิร์ค.
- _____. (2553). การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง : พ.ศ. 2547-2553. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยศ สันติสมบัติ และคณะ. (2543). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร. โครงการพัฒนาความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย (BRT).
- สายรุ้ง ดินโคกสูง. (2546). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาหาดขบา ตำบลขบา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์. (2546). สรุปประสบการณ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภาคอีสาน. ใน วารสารศูนย์บริการวิชาการ. 11,1 (มกราคม-มีนาคม).
- อนุชา เล็กสกุลดิolk. (2555). ความตระหนักและการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการและชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยวสีเขียว. ใน เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2555 ของ สสช. อนาคตของประเทศไทยบนเส้นทางสีเขียว เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2555 ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี.
- Gayle, Jennings. (2010). **Tourism Research**. 2nd Ed. Milton: John Wiley & Sons Australia, Ltd.,
- Leksakundilok, Anucha. (2006). **Community Participation in Ecotourism Development in Thailand**. Sydney: University of Sydney.

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 กันยายน 2557 – กุมภาพันธ์ 2558

วารสารการเมืองการปกครอง

ประชาสังคม – การบริหารท้องถิ่นและการปกครองท้องถิ่น -
นโยบายของรัฐ

Martin, Mowforth & Ian, Munt. (2003). **Tourism and Sustainability: Development and New Tourism in the Third World**. 2nd ed. London: Routledge.

A, Seba Jaime. (2012). **Eco Tourism and Sustainable Tourism: New Perspectives and Studies**. New York: Apple Academic Press, Inc.

Marianna, Sigala & David, Deslie. (2005). **International Cultural Tourism: Management, Implication and Cases**. Burlington: Elsevier Butterworth- Heinemann.